

ประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลา

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 - 2488)

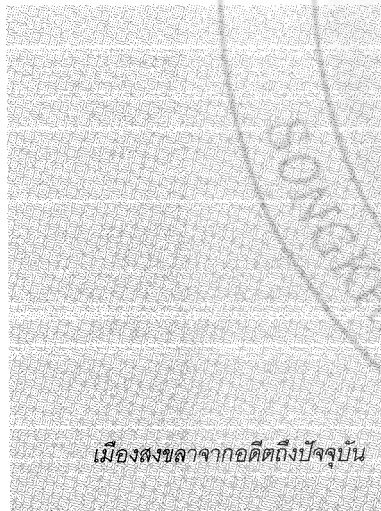
เพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ*

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองสงขลาเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายู ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใกล้กับหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกเฉียง คาบสมุทรมลายูมีพื้นที่จดมมหาสมุทรแปซิฟิกด้านตะวันออกกับมหาสมุทรอินเดียทางด้านตะวันตก เมืองสงขลาจึงตั้งอยู่ระหว่างอารยธรรมจีนกับอารยธรรมอินเดีย ทำให้เป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้าและบำหลอมของอารยธรรมจีนและอินเดีย ส่งผลให้เมืองสงขลาควมสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองตลอดมา

ความสำคัญของเมืองสงขลาปรากฏหลักฐานชัดเจนในเอกสารพงศาวดารจดหมายเหตุและเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ตลอดมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากทำเลที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม เพราะเมืองสงขลาตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายู จึงเป็นเมืองท่าสำคัญเมืองหนึ่งของหัวเมืองทางภาคใต้

แต่เดิมเมืองสงขลาไม่ได้มีที่ตั้งตามสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่จะมีการย้ายเมืองเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่สมัย

เมืองสงขลาจากอดีตถึงปัจจุบัน

*อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาประวัติศาสตร์

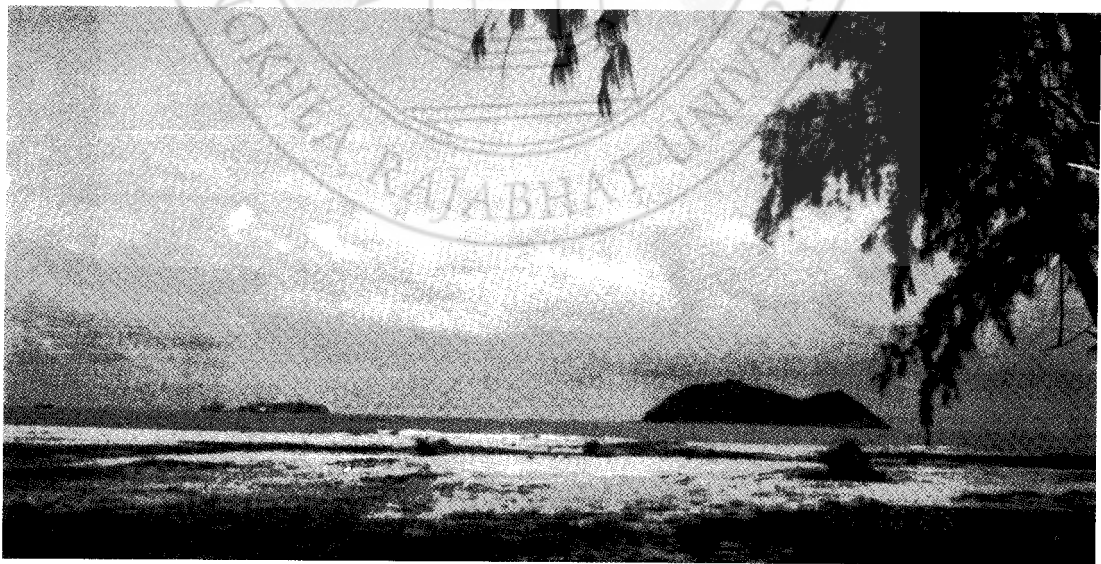
กรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มต้นจากที่ตั้งบริเวณฝั่งเขาแดง เป็นเมืองที่มีท่าเรือน้ำลึกขนาดใหญ่ มีที่กำบังลมได้เป็นอย่างดี เพราะความที่มีตั้งตามสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมดังกล่าวเมืองสงขลาเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญมาแต่โบราณ ดังปรากฏในจดหมายเหตุของนายเวเรต์ ผู้ตรวจการค้าของบริษัทฝรั่งเศส ลงวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2223 มีความตอนหนึ่งว่า

...เมืองสงขลานี้มีท่าเรือซึ่งดูจะเป็นท่าเรือที่ดีมากแต่เรือใหญ่จะต้องเข้าออกได้จึงจะเป็นท่าเรือที่ดี แต่ได้มีคนบอกกับข้าพเจ้าว่า เรือระวาง 500 - 600 ตัน ได้เคยเข้าออกมาแล้ว...(เพียงแซ พงษ์ศิริบัญญัติ, 2522 : 8)

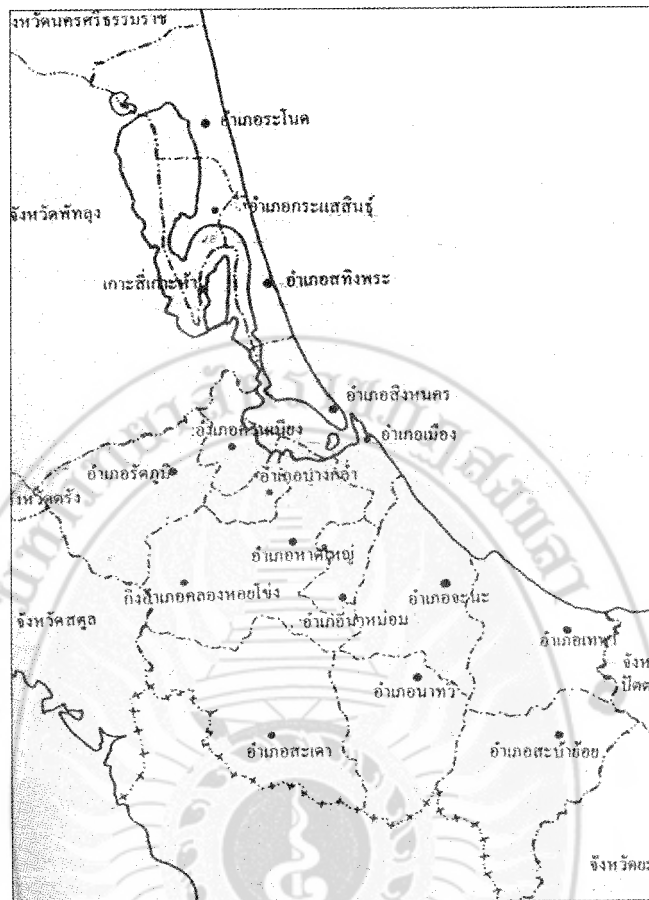
เมืองสงขลาปัจจุบัน ตั้งอยู่ ณ ละติจูดที่ 6 องศา 17 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 7 องศา 56 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 100 องศา 1 ลิปดาตะวันออก ถึง ลองจิจูดที่ 101 องศา 6 ลิปดาตะวันออก (สัญญา วัชรพันธุ์, 2538 : 1) มีเนื้อที่ประมาณ 7,580 ตารางกิโลเมตร (จังหวัดสงขลา, มปป. : 1) มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	จดจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	จดจังหวัดปัตตานี และจดทะเลในอ่าวไทย
ทิศใต้	จดจังหวัดยะลา และรัฐเคดาห์ (ไทรบุรี ประเทศสหพันธ์มาเลเซีย)
ทิศตะวันตก	จดจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2507 : 1357)

ภาพเกาะหนูเกาะแมว สัญลักษณ์ของเมืองสงขลา ซึ่งชาวต่างประเทศเห็นเป็นรูปสิงห์ 2 ตัวหมอบ
ที่มา : ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร. 2538 : ถ่ายภาพ

แผนที่แสดงเขตการปกครองจังหวัดสงขลา

ที่มา : เอนก นาวิกมูล, 2536 : 35

เมืองสงขลา มีบทบาทสำคัญร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือ พ.ศ.2484-2488 ซึ่งได้เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาโดยประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้เปิดฉากสงครามขึ้นก่อนในสมรภูมिरิบทวีปเอเชีย แต่เนื่องจากยังไม่มีการวิจัยขึ้นใดที่ศึกษาเรื่องเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้วิจัยเห็นว่า เมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีความสำคัญเพราะมีท่าเรือที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ กองทัพญี่ปุ่นที่โจมตีฐานที่มั่นของกองทัพสัมพันธมิตร คือ อังกฤษ ที่ตั้งอยู่ในดินแดนที่เป็นเมืองขึ้นในเขตภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ อินเดีย พม่า และมลายู จะต้องอาศัยประเทศไทยเป็นทางผ่านเพื่อเดินทัพไปยังดินแดนดังกล่าว พร้อมทั้งใช้เป็นฐานที่มั่นด้วย

เมืองต่างๆ ทางภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี เป็นเมืองที่กองทัพญี่ปุ่นต้องเดินทัพผ่านเพื่อไปยังประเทศมลายูและเกาะสุมาตรา ฉะนั้นเมืองสงขลาจึงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตผู้คนทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงเห็น

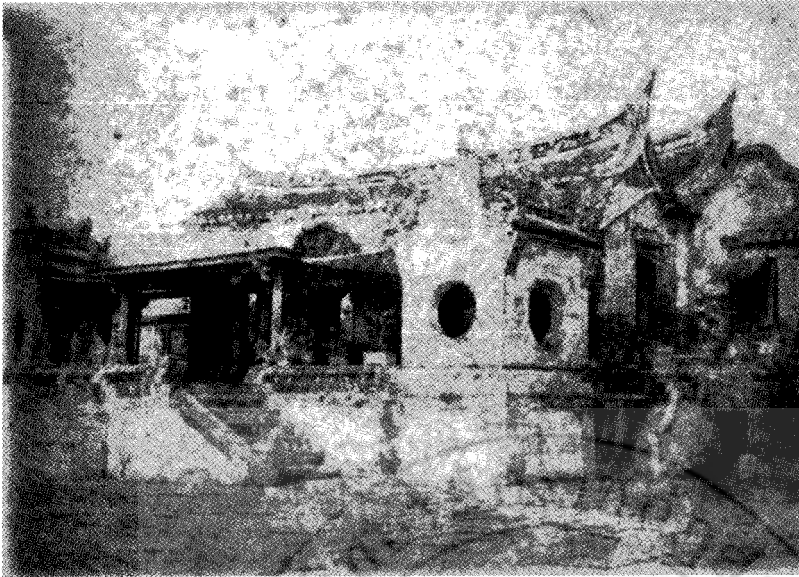
ควรที่จะศึกษาเรื่องราวของเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 - 2488) นี้อย่างจริงจัง

การศึกษาประวัติศาสตร์มีหลายวิธี วิธีที่นิยมศึกษามากวิธีหนึ่งคือวิธีการใช้หลักฐานอ้างอิงที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าก็เป็นวิธีที่ดีอีกวิธีหนึ่ง โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่มีเอกสารที่จะใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง และผู้บอกเล่าก็เป็นบุคคลร่วมสมัยกับเหตุการณ์ ได้สัมผัสเหตุการณ์ตรง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การศึกษาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่ามาศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488) จากผู้มีประสบการณ์ตรงเท่าที่ยังมีเหลืออยู่จำนวนจำกัดในปัจจุบัน

เหตุผลหลักที่ผู้วิจัยใช้แนววิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะเชื่อว่า การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลาจะเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีโอกาสเป็นผู้มีส่วนร่วมบันทึกประวัติศาสตร์ที่เขาเหล่านั้นเป็นผู้สร้างขึ้นเองจากการบอกเล่าจากประสบการณ์ตรงของตัวเองด้วย ขณะนี้บุคคลร่วมสมัยดังกล่าวยังมีชีวิตอยู่หลายคน สามารถเล่าเหตุการณ์ที่อยู่ในความทรงจำ โดยเฉพาะภาพที่ญี่ปุ่นบุกเมืองสงขลา ทหารไทยปะทะกับทหารญี่ปุ่น ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรทิ้งระเบิดโจมตีที่มั่นของทหารญี่ปุ่นในเมืองสงขลา ความเป็นอยู่ในช่วงเกิดสงคราม ที่ต้องประสบกับชะตากรรมอันมิอาจลืมเลือนไปจากความทรงจำของบุคคลร่วมสมัยเหล่านี้ได้ เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมืองสงขลาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หากไม่รีบดำเนินการศึกษา บุคคลเหล่านี้ก็ต้องล้มหายตายจากไปตามลำดับ ในที่สุดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็สูญหายไปพร้อมกับบุคคลเหล่านี้ด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง หากไม่มีการบันทึกรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์

กำแพงและตึกจีนเมืองสงขลา
ที่มา : เอนก นาวิกมูล : 126

จวนเจ้าเมืองสงขลา
ตระกูล ณ สงขลา
ที่มา : เอนก นาวิกมูล,
2536 : 93

เหล่านี้เอาไว้ให้อุณชนรุ่นหลังได้ศึกษา

นอกจากนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการบอกเล่า โดยผ่านกระบวนการสัมภาษณ์จะเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์อีกวิธีหนึ่งที่เพิ่มความมีชีวิตชีวา ให้กับประวัติศาสตร์ เพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจซาบซึ้งในเรื่องมากกว่าการหาอ่านจากตำราทั่วไปซึ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์โดยผ่านการบอกเล่าด้วยการรับฟังจากผู้มีประสบการณ์โดยตรง ได้ฟังน้ำเสียง ได้รับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เล่า โดยมีผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นเพียงสื่อกลางผ่านกระบวนการประวัติศาสตร์บอกเล่า นั้น

สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์อีกวิธีหนึ่งที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางมาแล้ว จะเห็นได้จากงานวิทยานิพนธ์หลายเรื่อง เช่น วิทยานิพนธ์การเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2398 - 2503 โดย ชูสิทธิ์ ชูชาติ วิทยานิพนธ์การเศรษฐกิจในหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดย ประนุช ทรัพย์สาร และ สยามคมลัษย์ยืนในประเทศไทย โดย ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล แม้แต่งานวิจัยของ กนก วงศ์ตระหง่าน และคณะ เรื่อง ปัญหา อุปสรรค และแนวโน้มของระบอบประชาธิปไตย ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าและงานวิจัย โดย สุกัญญา บำรุงสุข และคณะ เรื่อง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ก็ล้วนเป็นงานวิจัยที่อาศัยวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าเสริมงานค้นคว้าทางเอกสารทั้งสิ้น

ผู้วิจัยหยิบยกศาสตร์การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเพื่อศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้บุคคลร่วมสมัยได้มีโอกาสเล่าเหตุการณ์ที่ได้ผ่านพ้นมาในอดีต โดยผ่านกระบวนการสัมภาษณ์อย่างมีระบบระเบียบ มีการรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลบริสุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ เป็นการใช้องค์การศึกษาถึงแก่นแท้ของข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากกว่าการศึกษาด้วยการหาอ่านจากเอกสารหรือตำราเพียงอย่างเดียว อีกทั้งการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่ายังเป็นประวัติศาสตร์ของประชาชนและยังสร้างเสริมชีวิตชีวา

ให้แก่วิชาประวัติศาสตร์ และขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น (Thompson, 1978 : 18) ทำให้วิชาประวัติศาสตร์ได้รับความสนใจกว้างขวางมากขึ้น ประชาชนได้มีโอกาสเป็นคนเขียนประวัติศาสตร์ การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าจะให้ความรู้สึกที่ดี บางคนอาจมองว่าเป็นอคติ แต่จริง ๆ แล้วประวัติศาสตร์บอกเล่าจะเป็นความรู้สึกที่ได้ประสบการณ์ตรงซึ่งเป็นกับของจริงด้วยตนเอง ทำให้ได้รู้ถึงชีวิตและสังคมในช่วงนั้นได้อย่างชัดเจนกว่าคน ในสมัยนั้นเขามีความรู้สึกอย่างไร และคิดอย่างไร (Thompson, 1978 : 2)

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจในแวดวงวิชาการมากขึ้นในปัจจุบัน โดยจะเห็นได้จากมีการกำหนดให้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเนื้อหาวิชาหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในระดับโรงเรียนและระดับมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสงขลายังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ทำให้มีความรักในท้องถิ่นและมีความห่วงใยในมาตุภูมิ ทั้งยังจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง และอาจขยายการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงในโอกาสต่อไปได้อีกด้วย

การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่ามีประโยชน์ 3 ประการ คือ ก) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ชุมชน ข) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์จากจุดยืนของคนธรรมดาและ ค) ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างปัญญาชนกับชาวบ้าน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2527 : 20) โดยเฉพาะประชาชน

อดีตจวนเจ้าเมืองสงขลา ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดสงขลา
ที่มา : ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2540 : ภาพถ่าย

พลับพลาหน้าจวนเจ้าเมืองสงขลา ประมาณ
พ.ศ.2432 อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ที่มา : เอนก นาวิกมูล, 2536 : 85

ที่ทำให้ได้ศึกษาประวัติศาสตร์จากจุดยืนของสามัญชน ชาวเมืองสงขลาจะได้มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์โดยผ่านการบอกเล่าของตนเองทั้งนี้ ผู้วิจัยมีหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนนำเสนอความรู้และข้อมูลที่ได้รับโดยผ่านกระบวนการบอกเล่าเท่านั้น

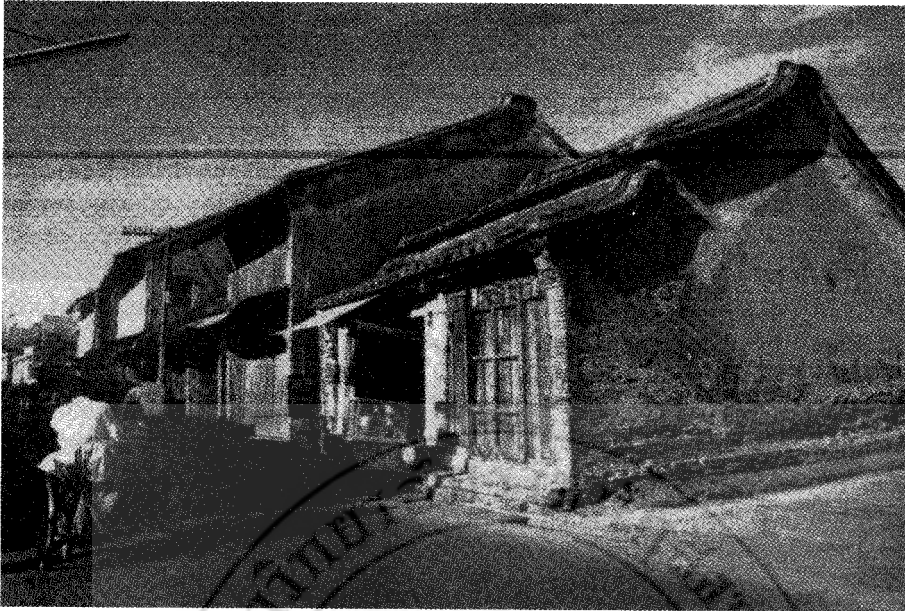
การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเป็นประเด็นที่นำมาศึกษาโดยให้ความสำคัญกับบุคคลร่วมสมัย ซึ่งถือว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับประชาชนโดยตรง แทนที่เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในอดีตที่มีแต่การเน้นเรื่องของราชวงศ์ การแก่งแย่งอำนาจทางการเมือง การติดต่อกับต่างประเทศ แต่การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลาช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ จะเปลี่ยนแปลงเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ให้โอกาสแก่บุคคลในชุมชนเมืองสงขลาช่วงสงครามโลกได้มีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์ของเขาเหล่านั้น โดยผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ บอกเล่าอย่างมีระบบระเบียบวิธี

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมุ่งให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลา ด้วยการศึกษเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488) เป็นหลัก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้ามี ดังนี้

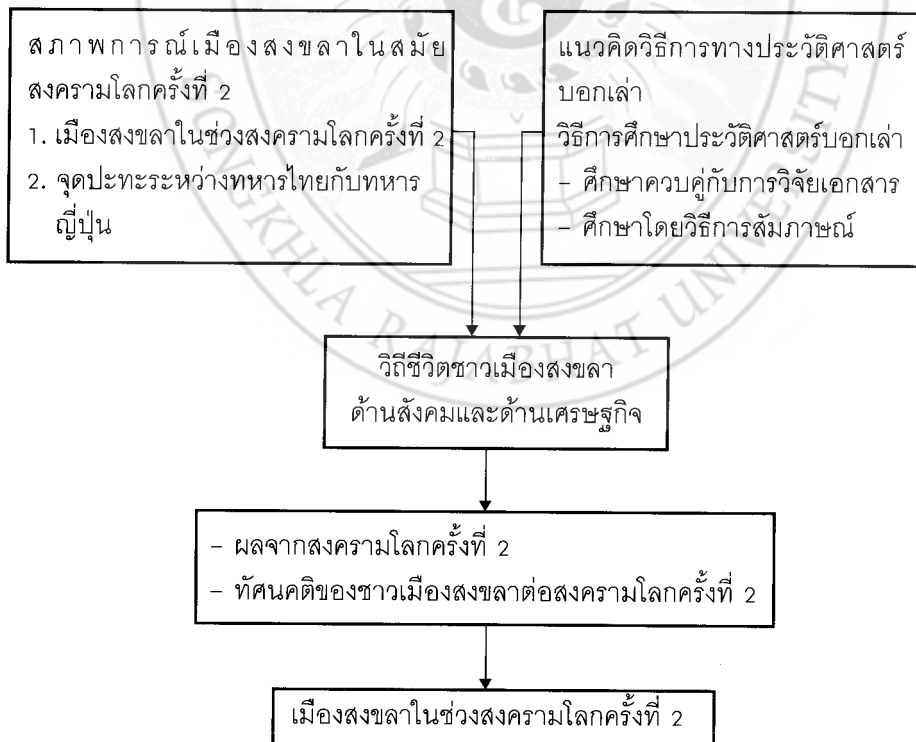
1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยศึกษาถึงสภาพการณ์ของเมืองสงขลาในด้านสังคมและเศรษฐกิจ
2. เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยอาศัยวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของชาวเมืองสงขลาต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

สภาพบ้านเรือนถนนนครใน ...ในอดีต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลา ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่ จดหมายเหตุรัชกาลต่าง ๆ ที่ได้จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หนังสือราชการที่ออกจากระทรวงมหาดไทย ไปถึงข้าหลวงประจำจังหวัดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เอกสารสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี และรายงานการประชุมรัฐมนตรี

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ เอกสารจากหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

1.3 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงนั้น และมีหรือเคยมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลา อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอสตงพระ เป็นผู้ที่เกิดก่อน พ.ศ.2475 หรือมีอายุตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไปในปี พ.ศ.2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสงคราม กลุ่มประชากรเหล่านี้อยู่ในสภาพที่สามารถจดจำและเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ มีจำนวน 25 คน สำหรับการได้มาของประชากรนั้น ผู้วิจัยดำเนินการโดยปรึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อกำหนดบุคคลที่จะศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์บอกเล่า เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการสร้างเครื่องมือให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

2.2 สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นข้อคำถาม ซึ่งเรียบเรียงขึ้นโดยยึด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นบุคคลที่มาจากหลากหลายอาชีพ เช่น ข้าราชการ ทหาร และประชาชนทั่วไป เป็นข้อมูลสัมภาษณ์ส่วนบุคคลของผู้ถูกสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปที่สัมภาษณ์เป็นเรื่องราวเหตุการณ์ เกี่ยวกับสภาพทั่วไปความเป็นอยู่ของชาวเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องราวเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับสงครามที่กระทบต่อเมืองสงขลาในระหว่าง พ.ศ.2484-2488 คำถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์บอกเล่า เพื่อกำหนดขอบเขต แนวทาง วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ สัมภาษณ์ การจดบันทึก สำหรับการสัมภาษณ์จะใช้ทั้งวิธีบันทึกลงในแถบบันทึกเสียง/ และจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่เป็นไปตามความเหมาะสม ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิไปใช้ในการสัมภาษณ์เป็นหลัก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการ วิจัย เพื่อศึกษาถึงสภาพการณ์เมืองสงขลาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ของชาว เมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ 4 ประเด็น คือ

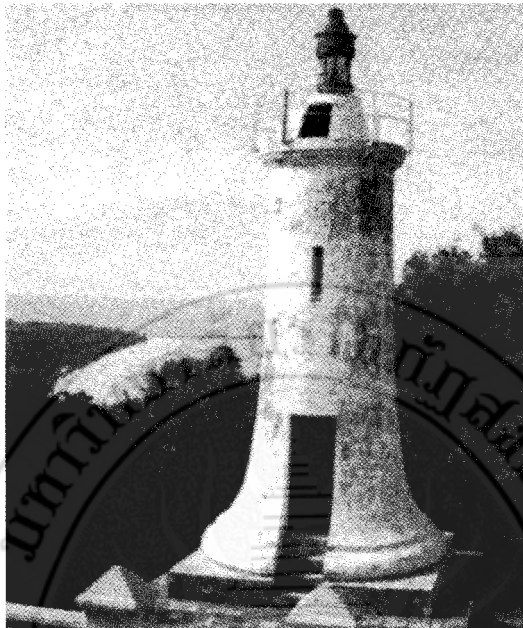
1. **สภาพการณ์เมืองสงขลา การวางแผนยุทธศาสตร์การรบ** การวางแผนบุกภาคใต้และการยกทัพบุกสงขลาของกองทัพญี่ปุ่น ภายใต้การควบคุมของแม่ทัพใหญ่ นายพลยามาซิตะ ผู้บัญชาการกองพลที่ 25 โดยมีการวางแผนล่วงหน้าเป็นระยะเวลาหลายปี แนวที่ห้า(จารชน)ของญี่ปุ่นได้เข้ามาปฏิบัติงานในหลาย ๆ จังหวัดทางภาคใต้ คอยสอดแนมเก็บข้อมูล มีการขออนุญาตตั้งสถาน กงสุลญี่ปุ่นประจำที่สงขลา บริเวณถนนรามวิถี มีนายคัทซึโนเป็นกงสุลประจำสงขลา (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2539 : 256) สถานกงสุลจึงกลายเป็นแหล่งรวบรวม ข้อมูล ทั้งสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สำรวจความลึกของระดับน้ำทะเล มีการทำแผนที่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญของ ทางราชการในภาคใต้ของประเทศไทยเพื่อส่งไปให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารญี่ปุ่น โดยเฉพาะที่เมืองสงขลา วันที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก ทหารญี่ปุ่นสามารถยึดทุกอย่างที่ต้องการจากคนไทยได้อย่างง่ายดาย จะเห็นได้จากวันแรกที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ สงขลา ญี่ปุ่นจะมีแผนที่เขตเทศบาลเมืองสงขลาทำเป็นเล่ม เวลาใช้ใครไปทำอะไร ก็ฉีกแผนที่ออกมาแผ่นหนึ่งกาเครื่องหมายสถานที่ที่จะให้ไปปฏิบัติงานแล้วมอบแผนที่ นั้นให้ไปเป็นคู่มือ นับเป็นความสะดวกมาก (แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, 2530 : 91)

ภายในร้านหลักเมืองไอสด หมอโคเซ คือผู้ที่นั่งที่โต๊ะข้างหน้า (เอนก นาวิกมูล.2536 : 197

การเตรียมการที่ดีของทหารญี่ปุ่นอีกเรื่องคือ การป้องกันโรคไข้มาลาเรีย ก่อนเกิดสงครามมีศาสตราจารย์ชาวญี่ปุ่นได้มาทำการตรวจเลือดเด็กนักเรียนบางโรงเรียนเพื่อเตรียมการตรวจหาเชื้อมาลาเรีย (แปลก ศิลปกรรมพิเศษ,2530 : 91) เพราะญี่ปุ่นทราบดีว่าโรคไข้จับสั่นเป็นโรคที่เป็นกันมากในเขตพื้นที่ของประเทศไทยที่มีลักษณะอากาศร้อนชื้น หากไม่มีการป้องกันไว้ก่อน ทหารญี่ปุ่นที่ได้รับเชื้อไข้มาลาเรียแม้เพียงคนหนึ่งคนใดก็จะเป็นอุปสรรคต่อการรบในสงครามได้

สำหรับเส้นทางการเดินทัพ ญี่ปุ่นได้เล็งเห็นว่าเมืองสงขลาเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่จะใช้เป็นเส้นทางที่จะเดินทัพผ่านไปยังสิงคโปร์ ซึ่งเป็นฐานทัพที่มั่นสำคัญของกองทัพอังกฤษ พื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยจะเอื้อประโยชน์ต่อกองทัพญี่ปุ่นอย่างยิ่ง จากการสำรวจของนายคัทซุโน พบว่า เส้นทางสงขลา-หาดใหญ่ นั้นสำคัญมาก เพราะมีถนนไทรบุรีที่สามารถเคลื่อนทัพสู่มาลายูได้อย่างรวดเร็ว สถานกงสุลญี่ปุ่นที่เมืองสงขลาทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากบรรดาแนวที่ห้า (จารชน) ที่เข้ามาปฏิบัติงานในภาคใต้เป็นเวลาหลายปีก่อนเกิดสงคราม โดยปลอมเป็นหมอบ้าง หมอพื้น ช่างถ่ายรูปและร้านขายถ้วยชามบ้าง ฯลฯ พวกแนวที่ห้าของญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มถึงวัยกลางคน กลุ่มคนเหล่านี้จะทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลส่งให้กับสถานกงสุลญี่ปุ่นที่สงขลา แล้วกงสุลก็จะรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับส่งไปยังศูนย์กองทัพญี่ปุ่นที่ไซ่ง่อน ซึ่งเป็นที่ตั้งกองบัญชาการกองพลที่ 15 หน้าที่สำคัญของกองพลที่ 15 คือ ยกพลขึ้นบกเข้าไปใน

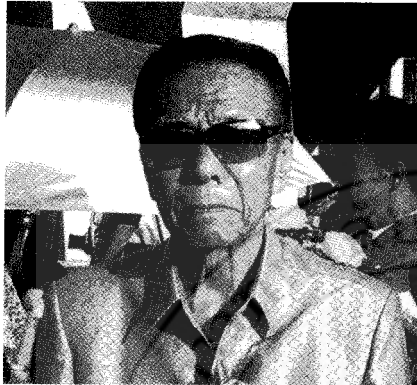

ประภาคารบนเขาดังกวน

ประเทศไทย แล้วบุกต่อไปยังย่างกุ้งในพม่า (William L. Swan, 2532 : 90-115 อ้างถึงใน ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2539 : 257) ตามแผนที่กำหนด กองพลที่ 15 ภายใต้การบังคับบัญชาของพลโทอิดา โดยมี พ.อ.ยาฮารา เป็นเสนาธิการทหาร มีหน้าที่ยกพลขึ้นบกเข้าไปในประเทศไทยที่กรุงเทพฯ เพื่อบุกตีบหน้าไปยังย่างกุ้งในพม่า (ศิลาชัย ชาญเฉลิม, 2534 : 30) ส่วนอีกกองพลหนึ่ง คือกองพลที่ 55 ขึ้นบกที่ภาคใต้เพื่อให้การสนับสนุนกองพลที่ 25 ในบังคับบัญชาของพลโทยามาซิตะ ที่มีหน้าที่บุกข้ามลพบุรีโดยอาศัยเมืองสงขลาเป็นทางผ่านไปยังสิงคโปร์

2. จุดปะทะระหว่างทหารไทยกับกองทัพญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 นับตั้งแต่เวลาประมาณ 02.00 น. ถึงเวลา 11.35 น. แม้จะเป็นเวลาไม่ถึง 10 ชั่วโมงก็ตาม แต่ยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นอย่างดี เพราะอาจกล่าวได้ว่าเป็นเลี้ยวหนึ่งของประวัติศาสตร์เมืองสงขลาที่น่าสนใจอย่างยิ่ง นั่นคือ การปะทะกันระหว่างทหารไทยที่สกัดกั้นการเดินทัพของทหารญี่ปุ่นมิให้ผ่านไปยังมลายู แต่ก่อนที่จะเผชิญหน้ากัน ทหารญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่สงขลา บุคลากรนี้ตำรวจ ได้ต่อสู้กับกองกำลังฝ่ายตำรวจที่กองบังคับการตำรวจภูธรบริเวณปลายแหลมสงขลา นับเป็นจุดแรกที่ทหารญี่ปุ่นได้ต่อสู้กับฝ่ายไทย (ธนิต กุลประโยชน์ ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2546) แต่การต่อสู้ไม่รุนแรงมาก ไม่มีผู้เสียชีวิต ต่อจากนั้นทหารญี่ปุ่นจึงปะทะกับกองทหารฝ่ายไทย 2 จุด

จุดตั้งรับจุดแรก คือบริเวณสามแยกสำโรง เป็นจุดที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของกองพันทหารราบที่ 41 (สวนตุล) โดยมี ร.อ.โชติ โกมลวัต รักษาการ ผบ.พัน

นายณิด กุลประโยชน์ ชื่อเดิม นาย
ณินทรีย์ อุณินทโร เป็นเสรีไทยใน
สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เล่าว่า ทหาร
ญี่ปุ่นเดินทัพรวดเร็วด้วยหน่วย
เคลื่อนที่เร็วที่มีประสิทธิภาพ

4 กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 13 โดยมี พ.ต.ขุนพร พิระพาล เป็น ผบ.พัน และ
กรมทหารราบที่ 18 โดยมี พ.อ.หลวงประหารข้าศึก เป็นผู้บังคับการ กองทหารทั้ง 3
หน่วยตั้งอยู่ที่ค่ายสวนตุล ปัจจุบันคือค่ายพระปกเกล้า เป็นสภาพพื้นที่ๆ อยู่ใน
จุดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม มีกองพันทหารราบอยู่ด้านหน้า และกองพันทหารปืน
ใหญ่อยู่ด้านหลัง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบที่มีภูเขาล้อมเกือบรอบ บริเวณที่ตั้งของ
ค่ายสวนตุลมีต้นมะพร้าวหนาแน่น เป็นที่ปลอดภัยจากสายตาของข้าศึกที่จะเข้าโจมตี
บริเวณที่จะเดินทางเข้ามายังค่ายสวนตุลจะเป็นช่องเขาระหว่างเขารูปช้างกับเขาสำโรง
โดยเฉพาะบนเขารูปช้าง มีกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 13 ใช้เป็นจุดตรวจการณ์ จัด
เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมที่สุด เพราะสามารถมองเห็นท้องทะเลจนสุดสายตา ทำให้
แจ้งตำแหน่งการยิงให้แก่ทหารปืนใหญ่ได้อย่างแม่นยำ

จุดตั้งจุดที่สอง คือ บริเวณเขabanไตนาง โดยทหารจากค่ายคองหงส์ (ปัจจุบัน
คือค่ายเสนาณรงค์) อยู่ในความรับผิดชอบของกองพันทหารราบที่ 5 โดยมี พ.อ.หลวง
แถวเถิกพลเป็นผู้บังคับการ เวลา 02.30 น. ได้รับโทรศัพท์จากอัยการจังหวัด (หลวง
อรรถโกวิทวิที) แจ้งข่าวว่า มีทหารญี่ปุ่นบนสโมสรรักษาราชการ แล้วสายโทรศัพท์ก็
ถูกตัดขาด ไม่สามารถติดต่อกับผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 18 ที่ค่ายสวนตุลได้ จึง
ตัดสินใจนำกำลังพลจากค่ายคองหงส์มาตั้งรับที่เขabanไตนาง กองกำลังญี่ปุ่นเป็น
หน่วยจู่โจม มีทั้งกองกำลังจักรยาน จักรยานยนต์ และรถยนต์ที่มีการถอดยางออก
เหลือเพียงกระดังล้อ (ไพบูลย์ พิชัยวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2546)
เพื่อให้อึดทนวิ่งบนทางรถไฟได้ เพราะสมัยนั้นเส้นทางรถไฟจะแล่นได้รวดเร็วกว่าถนนมาก
เพราะ ถนนในเวลานั้นเป็นถนนลูกรัง ขรุขระ รถวิ่งได้ด้วยความเร็วต่ำ กองกำลัง
ฝ่ายไทยยึดแนวที่ถนนกับทางรถไฟตัดกันเป็นจุดตั้งรับทหารญี่ปุ่น ใช้รถบดถนน (ที่
จอดหลังแนวรบ) ลากเข็นมาปิดทางไว้ มี ร.ต.อำไพ จุลละพราหมณ์ เป็น ผ.บ.หมวด
การรบทั้ง 2 จุดที่สงขลาตั้งอยู่ในจุดที่ได้เปรียบทหารญี่ปุ่นมาก จะเห็นได้
จากจำนวนทหารญี่ปุ่นที่เสียชีวิต 300-400 คน ในขณะที่มีทหารไทยเสียชีวิตเป็น

อาจารย์ไพฑูถย์ พิชัยวงศ์ อดีตผู้อำนวยการ
โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ และอดีตนายกเทศมนตรี
เทศบาลเมืองสงขลา ได้เล่าว่าในช่วงสงครามโลก
ครั้งที่ 2 มีอายุ 11 ปี มีนิสัยซุกซน ชอบรวมกลุ่ม
กับเพื่อน ๆ คอยแกล้งทหารญี่ปุ่นเป็นประจำ

จำนวนที่น้อยกว่าหลายเท่า แม้ญี่ปุ่นจะอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบในการรบที่สงขลา แต่ก็เพราะหน่วยจู่โจมของญี่ปุ่นมีประสิทธิภาพสูงมาก จึงสามารถเคลื่อนพลได้อย่างรวดเร็ว ลำเลียงพลจากเรือท้องแบนที่จอดเต็มชายฝั่งทะเลที่สงขลา รวมทั้งบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา แต่อย่างไรก็ตามฝ่ายญี่ปุ่นก็ยังเสียเปรียบสภาพจุดยุทธศาสตร์ที่ดีทั้ง 2 จุดของฝ่ายไทย

3. การโจมตีของฝ่ายสัมพันธมิตรต่อกองทัพญี่ปุ่นที่เมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

การที่ประเทศไทยยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไปยังพม่าและมลายู ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศไทย ทำให้ไม่ต้องได้รับความเสียหายจากการโจมตีของญี่ปุ่น โดยเฉพาะพื้นที่ทางภาคใต้ เมืองสงขลาได้รับความเสียหายน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดใกล้เคียงที่ถูกญี่ปุ่นบุก เพราะระยะเวลาที่ทหารไทยตั้งรับกองทัพญี่ปุ่นเป็นเวลาไม่ถึง 10 ชั่วโมงก็ได้รับคำสั่งจากกรุงเทพฯ ให้เปิดทางผ่านให้แก่ทหารญี่ปุ่น แต่เนื่องจากญี่ปุ่นได้ใช้เมืองสงขลาเป็นฐานที่มั่นสำคัญทางภาคใต้ ฉะนั้นถึงแม้ว่า เมืองสงขลาจะผ่านพ้นการปะทะกับกองทัพญี่ปุ่นแล้วก็ตาม ก็ยังต้องเผชิญกับกองทัพสัมพันธมิตรที่โจมตีจุดที่มั่นของทหารญี่ปุ่นในเมืองสงขลา อยู่นั่นเอง ไม่ว่าจะเป็น แหล่งน้ำมัน โรงไฟฟ้า รวมตลอดถึงวัด โรงเรียนและสถาน ที่ราชการ ซึ่งญี่ปุ่นใช้เป็นที่พักของทหาร คนไทยส่วนใหญ่จะหนีภัยสงครามไปอาศัยอยู่นอกเมืองและอำเภอใกล้เคียง ผู้ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในเมืองสงขลา ก็มีอยู่บ้าง แต่ก็ได้มีการเตรียมพร้อมเพื่อรับสถานการณ์ จะเห็นได้จากการสร้างหลุมหลบภัยทางอากาศภายในบ้าน (นางสาวรัตน์ ประธานราษฎรนิกร ผู้ให้สัมภาษณ์)

คุณรัตน์ ประธานราชภรณ์นิกร ได้เล่าว่าผู้คนชาวเมืองสงขลา มีการเตรียมรับสถานการณ์สงครามโดยชุดหลุมหลบภัย ภายในบ้าน

เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2546) ในส่วนราชการก็ได้ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเตรียมชุดหลุมหลบภัยทางอากาศเพื่อการป้องกันตัวเอง และยังมี การชุดหลุมหลบภัยสาธารณะเพื่อให้ประชาชนหลบภัย เมื่อได้ยินสัญญาณเตือนภัย (มท.0201.2.16/172)

สัมพันธมิตรที่ระเบิดเมืองสงขลาเพื่อทำลายฐานที่มั่นและกำลังพลของฝ่าย กองทัพญี่ปุ่น รวมทั้งสิ้น 4 ครั้ง ครั้งแรกเป็นบริเวณเรือนจำและวัดดอนรักช่วงกลางวัน ครั้งที่สองเป็นช่วงกลางคืน มีการทิ้งระเบิดรวม 4 ลูก ลูกแรกทิ้งบริเวณทางรถไฟ หน้าวัดหัวป้อมนอก ลูกที่ 2 ที่โรงงานของโรงเรียนการช่างสตรีสงขลา ลูกที่ 3 ระเบิด ถึงน้ำมัน (ปัจจุบันคือ บริเวณสวนเก่าแก่) เป็นคลังน้ำมันของญี่ปุ่น (ไพบูลย์ พิชัย วงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2546) และลูกที่ 4 ทิ้งบริเวณบ้านพัก

ศึกษาธิการจังหวัด มีทหารญี่ปุ่นเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ครั้งที่สาม เป็นการทิ้งระเบิดบ้านพักอาศัยใน เขตถนนนครใน บ้านเรือนเสียหาย เป็นจำนวนมาก เป้าหมายการ โจมตีครั้งนี้คือ ตึก 5 ชั้น ที่ทหาร ญี่ปุ่นยึดจากคนไทย ใช้เป็นฐาน บัญชาการ เป็นการทิ้งระเบิดที่ ปรากฏเป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังได้ เห็นภาพในอดีตเมื่อครั้งญี่ปุ่นบุก สงขลาและถูกทหารสัมพันธมิตรโจมตี ฆากตึก 5 ชั้นที่ถูกทำลายเพียงมีการ สร้างอาคารหลังใหม่เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง

ตึกห้าชั้นที่ถนนนครใน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ถูกระเบิดฝ่าย สัมพันธมิตร ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มา : ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร. 2538 : ถ่ายภาพ

ร้านหมอคเเซ “หลักเมืองโฮง” อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ที่มา : เอนก นาวิกมูล : 126

ครั้งที่สี่ เป็นครั้งที่รุนแรงที่สุด คือการทิ้งระเบิด ปี พ.ศ. 2488 เป้าหมายการโจมตีคือ ตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ก่อนหน้าที่จะมีการทิ้งระเบิดได้มีการโปรยใบปลิว เพื่อประกาศให้ผู้ที่ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องอพยพหนีออกจากเมืองสงขลา ชาวบ้านที่เชื่อก็หนี ส่วนที่ไม่เชื่อก็อยู่ (ไพบูลย์ พิชัยวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2546) นับเป็นระเบิดที่เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินอย่างมาก

4. วิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ส่งผลให้วิถีชีวิตชาวเมืองสงขลาแปรเปลี่ยนไป เพราะต้องประสบภัยพิบัติ มีการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ต้องเผชิญกับความอดอยาก ขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาหาร ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องอุปโภคบริโภคดังกล่าวราคาแพงมาก เพราะพ่อค้าต่างฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า ใจผู้ร้ายชุกชุม มีการปล้นและการลักขโมยเกิดขึ้น แต่ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง เพราะทุกฝ่ายต่าง

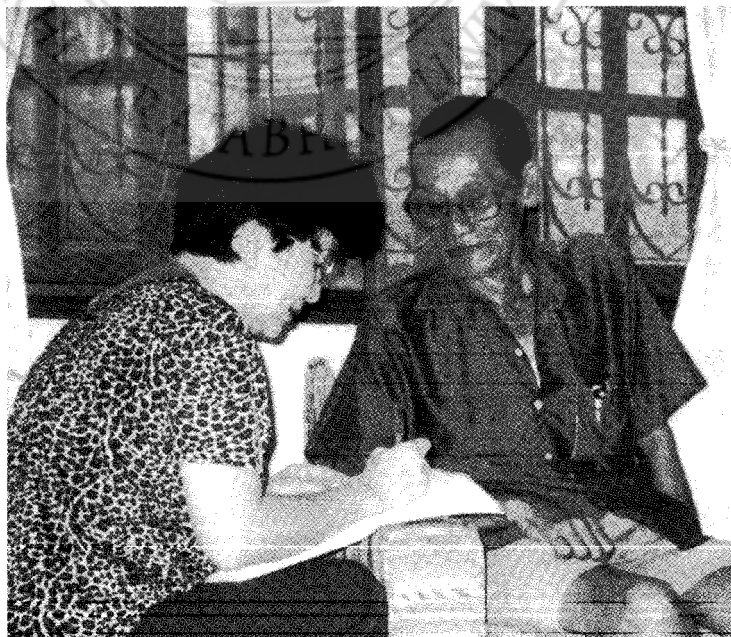
หมอคเเซ (จารชนชาวญี่ปุ่น)

ที่มา : เอนก นาวิกมูล : 2536 : 196

ยังชีพเพื่อความอยู่รอดในครอบครัวของตน (นายบัน เพชรมณี ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2546) บางรายก็อพยพครอบครัวหนีไปอยู่ที่อื่นเพื่อเอาตัวรอด ก็มี รัฐบาลจากส่วนกลางจึงส่งข้าราชการชั้นสูง ทั้งฝ่ายพลเรือนและทหารมา ตรวจราชการ ดูแลความเป็นอยู่ของผู้คนชาวเมืองสงขลา ได้ประจักษ์ชัดว่า ราษฎรได้รับความทุกข์เวทนามากันมาก จึงได้รายงานต่อรัฐบาล ดำเนินข้าราชการว่า บกพร่องต่อหน้าที่ ซึ่งเมื่อเปรียบกับข้าราชการที่จังหวัดนครศรีธรรมราชแล้ว จะได้เห็นว่าเป็นต่างกันอย่างสิ้นเชิง ที่นครศรีธรรมราชเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารบกที่ตั้งกรม กองทหารให้แก่ญี่ปุ่นเป็นที่พักอาศัย มีการถนอมกองทหารมาตั้งตามวัดวาในเมือง ราษฎรชาวนครศรีธรรมราชจึงไม่ได้รับความเดือดร้อนเหมือนเช่นชาวเมืองสงขลา (แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, 2530 : 93)

ชาวเมืองสงขลาต้องเผชิญกับสภาพความเป็นอยู่ที่อัตคัดขาดแคลน เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการโจมตีจากทหารสัมพันธมิตร เห็นได้จากการทำลายจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ โรงไฟฟ้า คลังเก็บน้ำมัน ตลอดจนฐานที่มั่นของทหารญี่ปุ่น การทำมาหากินของคนไทยต้องพบกับอุปสรรคมากมาย บางครอบครัวต้องหนีไปพักอาศัยกับญาติที่อยู่นอกเมืองตอนกลางคืน พอรุ่งขึ้นก็จะกลับเข้ามาในเขตเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนต้องอพยพหนีภัยสงครามตลอดเวลา อาหาร ข้าวของเครื่องใช้ที่ขาดแคลนก็ต้องเข้าแถวรอการปันส่วนจากราชการ มีทั้งข้าวสาร เสื้อผ้า ด้าย ไม้ขีดไฟ น้ำมัน ฯลฯ (วิโรจน์ คงคล้าย ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2546)

ระหว่าง พ.ศ. 2484-2488 สมรภูมิต่างภาคใต้ของประเทศไทยมีทหารญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานที่มั่นในประเทศไทย คนไทยจึงมีความสัมพันธ์กับทหารญี่ปุ่นที่

นายบัน เพชรมณี เป็นชาวตำบลเกาะยอ เล่าว่าเคยเห็นหม้อไคเซ็งนี้ เรือตกปลาในทะเลสาบสงขลา ต่อมาภายหลังจึงทราบว่าเป็นแนวที่ 5

นายวิโรจน์ คงคล้าย ได้เล่าถึงความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้เป็นยุวชนทหาร
ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

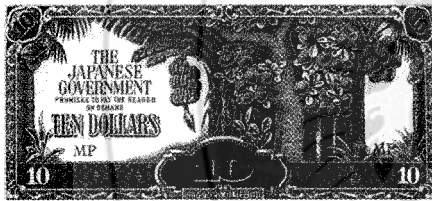
เข้ามาเมืองไทย ชอบหยอกล้อเล่นหัวกับทหารญี่ปุ่น ทหารญี่ปุ่นเองก็มีความผูกพันกับคนไทยไม่น้อยเช่นกัน เห็นได้จากการแสดงความเอื้อเฟื้อแก่คนไทย เมื่อได้อะไรมา ก็จะนำมาแบ่งปันให้แก่เจ้าของบ้านคนไทยที่อยู่ที่พักพิงแก่ทหารญี่ปุ่น บางบ้านได้ข่าวสารจากญี่ปุ่นเป็นกระสอบ บางคนก็ได้เหล่าสาเกซึ่งเป็นเครื่องดื่มที่ขึ้นชื่อของประเทศญี่ปุ่น (แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, 2530 : 95) เป็นที่ประทับใจของคนไทยยิ่งนัก

การอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488) ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอการอภิปรายผลจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาสภาพการณ์ของเมืองสงขลา ด้านสังคมและเศรษฐกิจในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกเหนือจากบทสัมภาษณ์ที่ได้จากการออกภาคสนามแล้ว เป็นการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของเนื้อหา ตัวอย่างเช่น การศึกษาสภาพความเป็นอยู่ด้านสังคมของชาวเมืองสงขลา พบว่า มีชาวญี่ปุ่นเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำกินในพื้นที่ภาคใต้หลาย ๆ จังหวัด รวมทั้งที่สงขลา โดยมาในรูปของผู้ประกอบอาชีพหลาย ๆ อาชีพ มีทั้งทันตแพทย์ นายแพทย์ พ่อค้า ฯลฯ โดยเฉพาะการเป็นนายแพทย์มีโอกาสสร้างสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับคนไทย จนปรากฏเป็นที่เล่าลือว่า หมอญี่ปุ่นใจดีกับคนไทย เป็นที่นับถือของผู้คนชาวเมืองสงขลา ซึ่งเป็นข้อมูลที่สอดคล้องกับเอกสารของ วิลเลียม แอล. สวอน ผู้เชี่ยวชาญเรื่องความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เล่าถึงประวัติของหมอโคเซ ผู้นี้ เป็นความที่สอดคล้องกับคำบอกเล่าของนายบัน เพชรมณี ผู้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2546

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับผู้คนชาวเมืองสงขลา ทหารญี่ปุ่นได้นำธนบัตรต้นกัลย (คนไทยบางคนเรียกโบโรมัส โดยเรียกตามชื่อบริษัทผู้ผลิต) เป็นเงินเยน ของญี่ปุ่นมาจับจ่ายใช้สอย มีผู้เล่าว่าเมื่อตอนต้นเดือนธันวาคม ภรรยาของหมอไคเซได้ซื้อของจากร้านค้าคนไทยแล้วชำระด้วยธนบัตรเงินเยนของญี่ปุ่น แต่แม่ค้าไม่รับ ภรรยาหมอกล่าวกับคนไทยผู้นั้นว่า อีกไม่เท่าไรธนบัตรนี้จะใช้ได้ (แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, 2530 : 70) และแล้วก็เป็นอย่างจริง เพราะต่อมาธนบัตรเยนของญี่ปุ่นก็มีใช้ทั่วไป มีผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านที่ยังเก็บธนบัตรเยนของญี่ปุ่นไว้ให้รุ่นลูก ๆ หลาน ๆ ได้ดู เพื่อเป็นที่ระลึกว่าครั้งหนึ่งเมืองสงขลามีชาวญี่ปุ่นเข้า

ธนบัตรญี่ปุ่น ที่กองทัพญี่ปุ่นนำมาใช้ในประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2
ที่มา : ศรีสุม ครีเบญจพลวงกูร 2538 : ถ่ายภาพ

มาอาศัยเป็นจำนวนมาก หลักฐานการใช้เงินตราในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังปรากฏในเอกสารบันทึกความทรงจำของขุนศิลปกรรมพิเศษท่านเป็นศึกษาธิการจังหวัด ได้บันทึกเรื่องค่าของเงินเยนญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีค่าเพิ่มจากเดิม 80 สตางค์ ก่อนเกิดสงครามเพิ่มเป็น 1 บาท (แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, 2530 : 91)

2. การศึกษาวิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก ความเดือดร้อนยากแค้น อัดคัดขาดแคลนเสื้อผ้า ยารักษาโรค เกลือน้ำตาล น้ำมันเชื้อเพลิง ไม้ขีดไฟ กระดาษ ฯลฯ แต่ละครัวเรือนจะซื้อหามาใช้ก็ต้องเข้าแถวปันส่วนจากหน่วยงานของราชการ ความ

นายพิชัย ศิริรักษ์ เคยเป็นยุวชนทหารในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคืนวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2484 ว่าในขณะนั้นได้พักอาศัยที่บ้านบริเวณถนนนางงาม ได้เห็นทหารไทยซิม้า 2 คนเป่าแตรเรียกทหารที่ลาหยุดพักผ่อนกลับกองโดยด่วนเพื่อเตรียมพร้อมรบข้าศึก

เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันคือการเดินทางไปมาระหว่างตัวเมืองสงขลากับอำเภอที่อยู่ห่างไกลออกไป กลางวันจะเข้ามาทำงานในเมือง กลางคืนก็กลับไปหลบภัยอยู่นอกเมือง บางครอบครัวก็มาด้วยความสมัครใจ แต่บางครอบครัวจะถูกทหารญี่ปุ่นเกณฑ์เข้ามาเป็นแรงงาน ประเภทเข้าไปเย็นกลับ ทำงานโดยแลกกับค่าแรงวันละ 75 สตางค์ (เคล้า รัตนสำเนียง ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 มี.ค. 2546) ความเดือดร้อนที่ราษฎรได้รับก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการขาดแคลนด้ายก็แก้ปัญหาโดยใช้ใยสับปะรดแทน ขาดแคลนสบู่ก็ใช้น้ำด่างที่ทำจากขี้เถ้าแทน ขาดแคลนน้ำมันก๊าดก็ใช้น้ำมันมะพร้าวแทน รู้จักใช้ยากลางบ้านกินแทนยาคิวินินเพื่อแก้โรคไข้จับสั่น เหล่านี้ล้วนเป็นทางออกในการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับสถานการณ์เฉพาะหน้า

3. ศึกษาทัศนคติของผู้คนชาวเมืองสงขลาต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คนไทยมีทัศนคติที่ดีต่อทหารญี่ปุ่น ทหารญี่ปุ่นไม่เคยทำร้ายคนไทย มีแต่น้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ อาจเป็นเพราะความใกล้ชิดผูกพันที่เกิดจากชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาอยู่ในเมืองสงขลา ก่อนหน้านั้นแล้วก็ได้ โดยเฉพาะผู้ประกอบการอาชีพเป็นทันตแพทย์ นายแพทย์ ได้เปิดคลินิกรักษาคนป่วย บางคนก็ยังคงเคยเป็นคนไข้

นางสาวนพณา รัตนปราการ บุตรสาวนายสุชาติ รัตนปราการ คหบดีเจ้าของโรงสีข้าวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เล่าเหตุการณ์เมื่อครั้งญี่ปุ่นบุกสงขลา แล้วยึดบ้านหลังนี้เพื่อตั้งเป็นสำนักงาน

ของหมอโคเชกมี (ธนิต กุลประโยชน์ ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 ธ.ค. 2546) ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นที่เข้ามายึดพื้นที่จังหวัดสงขลา ได้เข้ามาพักอาศัยในเมืองสงขลาเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะอาศัยตามวัดและสถานที่ราชการ แต่ก็มีบ้านบางหลังที่ถูกทหารญี่ปุ่นยึด (นพนภา รัตนปรากร ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2546) ได้เล่าว่า ที่บ้านของเธอได้ถูกทหารญี่ปุ่นยึดโดยเข้ามาอาศัยด้วย รูปภาพประกอบในภาคผนวก (11)

ทหารญี่ปุ่นปฏิบัติตามระเบียบวินัยทหารอย่างเคร่งครัด หากมีผู้ใดกระทำผิดก็จะได้รับโทษ มีการลงโทษด้วยการตบหน้า ภาพการลงโทษโดยผู้อยู่ได้บังคับบัญชาของนายทหารปรากฏแก่สายตาของคนไทยที่เห็นเหตุการณ์ (ไพบุลย์ พิชัยวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2546) เล่าให้ฟังว่า ขณะนั้นยังเรียนหนังสือที่โรงเรียนมหาวชิราวุธ ซึ่งอยู่ใกล้กับถนนสะเดา ฝั่งตรงข้ามกับโรงเรียนมีโรงเรียนสุเมตตราเป็นค่ายทหารญี่ปุ่น ชอบไปดูทหารญี่ปุ่นกับเพื่อน ๆ เสมอ ครั้งหนึ่งพบว่าทหารญี่ปุ่นที่ไม่ปฏิบัติตามวินัย จึงถูกผู้บังคับบัญชาลงโทษด้วยการตบซ้ายตบขวา จนบางครั้งมือเจ็บถึงขนาดใช้ไม้ลังนมตบแทนมือก็มี เรื่องนี้ผู้วิจัยได้พบว่าในบันทึกความทรงจำของท่านขุนศิลปกรรมพิเศษก็เล่าเรื่องนี้ว่า

“ที่จริงแล้วทหารญี่ปุ่นอยู่ในระเบียบวินัยและผู้บังคับบัญชาก็
กวดขัน หากเป็นทหารชาติอื่นมายึดครองแล้ว ความเดือดร้อนจะมี
มากกว่านี้มากมายนัก ได้เคยเห็นนายทหารลงโทษทหารที่ทำผิดวินัย
ด้วยการตบหน้าซ้ายทีขวาที แต่ใช้หลังมือตบ เห็นนายทหารบางคน
เมื่อลงโทษแล้วก็ควักผ้าเช็ดหน้ามาทำความสะอาดหน้าของผู้ถูก
ลงโทษด้วย”

(แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, 2530 : 94)

แสดงให้เห็นว่า นายทหารญี่ปุ่นมีทั้งอำนาจและเมตตาธรรมควบคู่กัน ความเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยนของทหารญี่ปุ่นบางคนที่มาสู้รบในสงคราม บางคนต้องจากครอบครัว เพราะต้องทำหน้าที่ ต้องทิ้งลูกที่ยังเล็กอยู่ เมื่อเห็นเด็กไทยก็อดนึกถึงลูกหลานของตนเองที่บ้านเกิดไม่ได้ บางคนถึงกับนั่งซิมก็มี นี่คือผลพวงของสงครามที่มีแต่ความพลัดพราก

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **รัชกาลที่ 8. มท. 0201.6./172** การเข้าที่หลบภัยเวลามี
สัญญาณภัยทางอากาศ 2488.

เอกสารชั้นรอง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. “การศึกษาหลักฐานจากประวัติศาสตร์บอกเล่า” ใน **เอกสารรวม
บทความทางประวัติศาสตร์**. หน้า 20-26. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัยสถาบันไทย
คดีศึกษา, ม.ป.ป.

เพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ. **นโยบายการปกครองเมืองสงขลาในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.
2325 - 2439)**. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

ราชบัณฑิตยสถาน, **อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 3.**
(พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2507.

ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร. **ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา**. สงขลา : ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, 2539.

ศิลปชัย ชาญเฉลิม. “ญี่ปุ่นบุก” **วารสารธรรมศาสตร์**. 17, 4 (ธันวาคม 2534), 24-28.
สดีไล่ ชันติวรพงศ์. **ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตก**. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย,
2517.

สัญญา วัชรพันธุ์. **สงขลาที่ข้าเกิด**. สงขลา : ม.ป.ท., 2538.

Swan, William L. “The Japanese Consulate in Songkhla, 1941” **วารสาร
ธรรมศาสตร์** 16, 2 (มีนาคม 2532) 90 -115.

Thompson, Paul. **The voice of the Past : Oral History**. Oxford : Oxford
University Press, 2000.

บุคคลานุกรม

เคล้า รัตนสำเนียง อายุ 85 ปี บ้านเลขที่ 68 ต.สทิงพระ อ.สทิงพระ จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2546

ธนิด กุลประโชชน์ อายุ 85 ปี บ้านเลขที่ 386/11 ซอยเฉลิมสุข ถนนพหลโยธิน 28
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ สัมภาษณ์วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2546

นพณา รัตนปรากการ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 63 ถนนนครใน ต.บ่อยาง อ.เมือง
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2546

ปิ่น เพชรมณี อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 287 ซอยแสนสุข ถนนกาญจนวนิช อ.เมือง
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2546

ไพบูลย์ พิชัยวงศ์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 176/5 ถนนนครนอก ต.บ่อยาง อ.เมือง
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2546

รัตน์ ประธานราษฎร์นิกร อายุ 84 ปี บ้านเลขที่ 194-198 ถนนนครใน อ.เมือง
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2546

วิโรจน์ คงคาลัย อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 18/2 ถนนสงขลาบุรี ต.บ่อยาง อ.เมือง
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2546